

راهبرد پایدارسازی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از شاخص‌های اقتصاد مقاومتی

محسن عزیزی^۱

حسین حسن‌زاده^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۳۰

چکیده

الگوواره‌های پایدارسازی امنیت ملی در دوران معاصر آن‌چنان موسع شده که اهمیت پارادایم نظامی در آن کم‌رنگ‌تر از سایر جنبه‌ها گردیده و ابعاد دیگر، به‌ویژه بُعد اقتصادی و حتی فرهنگی امنیت ملی، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. راه‌آورد مهمی که اندیشمندان مکتب مطالعات امنیتی کینهاگ برای تمدن امروزی بشر به ارمغان آوردند، گسترش این ایده بود که در حوزه امنیت ملی و امنیت بین‌الملل توجه صرف به کارکرد نظامی تغییر نموده و جنبه‌های دیگر امنیت نیز باید مورد توجه و مذاقه قرار گیرد. بر مبنای همین جایابی در رویکردهای مولد امنیت است که آمریکایی‌ها برای به مخاطره انداختن امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، لزوماً به‌دنبال رویارویی نظامی نیستند. به تعبیر رهبر معظم انقلاب: «آمریکایی‌ها از درگیری مستقیم نظامی با ایران هراس دارند، و اتاق جنگ اقتصادی آنها با نظام جمهوری اسلامی ایران نیز، وزارت خزانه‌داری آمریکا است». بنابراین، توجه ویژه به موضوع اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهبرد مقاوم‌ساز امنیت ملی ضروری به‌نظر می‌رسد. اقتصاد مقاومتی رویکردی برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی و راهبردی برای مواقعی است که صادرات و واردات یک کشور محدود شده باشد. در این مقاله، ابتدا با بهره‌گیری از متون علمی و به روش کتابخانه‌ای و اسنادی به جمع‌آوری مطالب پرداخته شده، سپس برای بررسی و تکمیل نتایج از روش پرسشنامه مقایسات زوجی AHP و تحلیل سلسله‌مراتبی جهت وزن‌دهی و تعیین درجه اهمیت هر یک از شاخص‌ها استفاده شد. براساس دیدگاه‌های مختلف و به‌منظور ارتقای امنیت ملی، شاخص‌های متفاوتی را به‌عنوان شاخص‌های اقتصاد مقاومتی می‌توان تعریف کرد، اما چهار شاخص اصلی و مهم احصا شده در این پژوهش عبارت‌اند از: بالایش قوانین، اقدامات رسانه‌ای، اصلاح رویه‌ها، اصلاح بودجه و نظام اداری. نتایج نشان داد، شاخص اقدامات رسانه‌ای برای تبدیل مسئله اقتصاد مقاومتی به «گفتنمان ملی» بالاترین وزن را در بین شاخص‌ها داشته است.

کلید واژگان: امنیت ملی، اقتصاد مقاومتی، راهبرد، پایدار سازی.

^۱ دکتری روابط بین‌الملل edris127@yahoo.com

آستادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع) hassanzadeh.1391@gmail.com

مقدمه

مهم‌ترین پدیده نیمه دوم قرن بیستم که نظم بین‌الملل را از مدار دوقطبی خارج کرد و برای هویت تمدن اسلامی طرحی نو در انداخت، پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹ میلادی بود که نه فقط ساز و سامان حکومت شاه را درنوردید، بلکه ساختار امنیتی منطقه حساس خلیج فارس را نیز هویتی تازه بخشید. تأمین امنیت حوزه نفتی خلیج فارس به انضمام آبراه‌های منتهی به آن تا قبل از انقلاب اسلامی، با بازیگری و هم‌پوشانی ایران و حکومت حجاز در صورتی مشروعیت داشت که به‌طور نظام‌یافته، توسط ایالات متحده آمریکا و بر اساس قاعده دو ستونی اداره می‌شد. بنابراین، غربی‌ها و در رأس آنها کشور آمریکا، وقوع انقلاب اسلامی و تأثیرات ناشی از آن را برای منافع غرب، شامل: نفت و ثبات کشورهای مرتجع منطقه، به‌عنوان خطری علیه نظم جهانی قلمداد می‌کردند و در مورد انقلاب اسلامی، چنین باور داشتند که مقابله با آن را با استفاده از زور و کلیه ابزار و وسایل مورد لزوم، نه تنها ضروری بلکه اجتناب‌ناپذیر می‌نمایند (درویدیان، ۱۳۷۹: ۱۶). رهبری داهیانه و عالمانه امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و رشادت‌های رزمندگان اسلام در طول ۸ سال دفاع مقدس، در کنار تجربه‌های شکست‌خورده استکبار جهانی به سرکردگی آمریکایی‌ها در عراق، افغانستان و لبنان نشان داد که جمهوری اسلامی ایران را نمی‌توان از طریق زور و جنگ نظامی شکست داد. بنابراین امروزه دشمنان ایران با تغییر راهبرد نظامی، تلاش دارند با اخلال در امنیت ملی و به‌ویژه بُعد اقتصادی امنیت ملی کشور اقدام کنند و برای مقابله و مهار جمهوری اسلامی ایران، ضربه زدن به امنیت ملی با سلاح اقتصادی و سلاح فرهنگی را برگزیده‌اند.

کشورهای تک‌محصولی و به‌خصوص آنهایی که اقتصادشان بر پایه «فقط نفت» قرار دارد، بسیار آسیب‌پذیر بوده و با اندک تکان‌های اقتصادی ناشی از فشارهای بیرونی یا رقابت رقبای نظیر کاهش تقاضا برای تک‌محصول آنها، چرخ اقتصادشان به سرعت و شدت دچار مشکل شده، از حرکت بازایستاده و درآمدها و منابع آنها دچار نقصان می‌شود. تولیدکنندگان تک‌محصولی (واحدی) محصولات خود را برحسب سفارش تولید می‌کنند. اقتصاد ایران مانند اکثر کشورهای صادرکننده نفت به دلیل وابستگی زیاد به این محصول نسبت به نوسانات قیمت نفت به شدت آسیب‌پذیر است. همچنین به دلیل اهمیت درآمدهای نفتی در تولید ناخالص داخلی کشورهای صادرکننده نفت،

نوسانات قیمت نفت و تغییر در میزان درآمدهای نفتی می‌تواند موجب بی‌ثباتی در متغیرهای کلان اقتصادی شده و وضعیت تورمی در این کشورها را دچار تغییر و تحول نماید. رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرماید:

کاهش وابستگی به نفت یکی از الزامات اقتصاد مقاومتی است. این وابستگی، میراث شوم صدساله ماست. ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود دارد، استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیت‌های اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم (بیانات رهبر معظم انقلاب در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۲/۰۱/۰۱).

در سال‌های اخیر با تشدید تحریم‌های غرب علیه جمهوری اسلامی ایران، با هدف ظاهری و فریب‌آمیز متوقف کردن برنامه‌های صلح‌آمیز هسته‌ای ایران، واژه اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهبرد اصلی ادبیات اقتصادی کشور مطرح و متناسب با شرایط اقتصاد کشور مورد بحث قرار گرفته است. «اقتصاد مقاومتی؛ یعنی آن اقتصادی که به یک ملت امکان می‌دهد و اجازه می‌دهد که حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند. یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تضمین‌کننده رشد و شکوفایی یک کشور باشد» (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان، ۹۱/۵/۱۶). همان‌طور که در تعریف مشاهده می‌شود رهبر معظم انقلاب هدف اصلی از چنین اقتصادی را مقاومت در برابر فشارها و تهدیدات بیان می‌کند. چنین هدفی مستلزم یک برنامه طولانی‌مدت و عمیق است تا بتواند در برابر تهدیدات در هر زمان پاسخ درخور دهد و ضعیف و شکننده عمل نکند. در حقیقت اقتصاد مقاومتی به‌عنوان الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، زمینه توسعه اقتصادی را آماده می‌نماید. به‌عبارتی، اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌تواند موجب کاهش ضربه‌پذیری اقتصاد کشور و ارتقای امنیت ملی در آینده شود (رودری و قاسمی، ۱۳۹۶: ۴).

یادآوری این نکته هم ضروری است که با تدبر در آیات قرآنی، به وضوح می‌توان پشتوانه استنادی رهبر معظم انقلاب در نظریه اقتصاد مقاومتی را در آیات متعددی چون: آیه شریفه ۵ سوره مبارکه نسا، آیات شریفه ۸۴ تا ۸۶ سوره مبارکه هود، آیات شریفه ۱۷۷، ۸۳، ۴۳، ۴۱ و ۲۷۷ سوره مبارکه بقره، آیات شریفه ۲ و ۳ سوره مبارکه انفال، آیه شریفه ۷۵ سوره مبارکه توبه و به‌ویژه آیه

شریفه ۲۸ همین سوره یافت که به روشنی، نیازمندی اقتصادی جوامع اسلامی به بیگانگان را باعث وابستگی و ذلت و حقارت می‌شمارد و با تشویق اقتصاد مقاومتی، قطع وابستگی به دشمنان را موجب شکوفایی و رونق اقتصادی می‌داند.

همان‌طور که بیان شد، اهمیت جنبه نظامی امنیت ملی در دوران معاصر به تدریج کاهش یافته و جنبه‌های دیگر، به‌خصوص بُعد اقتصادی امنیت ملی، اهمیت یافته است. بُعد اقتصادی امنیت ملی که به امنیت اقتصادی مشهور است یکی از وجوه اصلی امنیت ملی محسوب می‌شود که با پیدایش و گسترش شرکت‌های چندملیتی و افزایش میزان تجارت نسبت به تولید در سطح جهان و در یک جمله تسریع روند جهانی شدن، روز به روز بر اهمیت آن افزوده می‌شود (برومند، ۱۳۸۷: ۲۳). امنیت اقتصادی نیز به میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه، از طریق تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی اطلاق می‌شود (ماندل، ۱۳۸۸: ۱۰۷). به‌طور کلی، امنیت اقتصادی حمایت از منافع اقتصادی یک کشور به‌منظور مانع شدن از اقدامات، فعالیت‌ها و حوادثی است که این منافع را تهدید می‌کند (سویزی و محمدی، ۱۳۹۰: ۱۴۱). بنابراین حفظ و حراست از امنیت ملی کشور و ارتقای آن رابطه تنگاتنگی با اقتصاد و به‌ویژه اقتصاد مقاومتی دارد. لذا این سؤال مطرح می‌شود که آیا نقش اقتصاد مقاومتی در تأمین امنیت ملی اثرگذار است یا نه؟ اگر جواب مثبت است، چگونه و از چه راه‌هایی می‌تواند بر امنیت کشور اثرگذار باشد؟

مبانی نظری تحقیق

بشر از همان ابتدای ورود به هستی با معمایی تحت عنوان معمای امنیت روبه‌رو بوده است. چراکه عوامل محیطی مهم‌ترین تهدید کننده حیاتی‌ترین ارزش بشر یعنی بقا به شمار می‌آمدند (قاسمی، ۱۳۹۰: ۳۲۱) امروزه مفهوم امنیت تحول یافته و دارای ابعاد تازه‌ای شده است به گونه‌ای که دولت‌ها، امنیت را به‌ویژه امنیت ملی را در توسعه اقتصادی - تجاری و نه در اسلحه سراغ می‌گیرند (افتخاری، ۱۳۸۹: ۸۲). با پایان گرفتن دوره جنگ سرد و کاهش نسبی درجه اهمیت جنبه‌های نظامی و سیاسی امنیت ملی، افزایش اهمیت جنبه‌های دیگر، به‌خصوص بُعد اقتصادی امنیت ملی، نمود آشکارتری یافت. این درحالی است که در گذشته امنیت ملی معمولاً با مفهوم محدود آن همراه بوده

به‌گونه‌ای که در چارچوب آن فقدان تجاوز خارجی مهمترین ارزش امنیتی تلقی شده و به تبع آن، ارتش مهمترین ابزار تأمین امنیت ملی محسوب می‌شد. (قنبرلو، ۱۳۹۷: ۱۴۰) در حال حاضر نگرش‌های بسیار متفاوتی در رابطه با نحوه مطالعه و تحلیل امنیت وجود دارد. اگرچه دستیابی به یک توافق جمعی در خصوص روش تعریف امنیت هنوز محقق نشده است؛ شکی وجود ندارد که مکتب کپنهاگ حوزه وسیع‌تری را برای این مفهوم ارائه کرده و دارای کاربرد بیشتری در سیستم جهانی است؛ بنابراین، با توجه به آراء و نظریات مکتب کپنهاگ، درحالی‌که عوامل عینی و مادی در درک امنیت حائز اهمیت هستند، تحلیل دامنه موسعی از امنیت که شامل بخش‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است، مهم تلقی می‌شوند. اغلب اندیشمندان متفق‌اند که بُعد اقتصادی امنیت ملی، بر سایر ابعاد و به‌ویژه جنبه نظامی امنیت ملی سبقت گرفته و از اهمیت بالاتری برخوردار است. اولین بار متفکران مکتب مطالعات امنیتی کپنهاگ این ایده را گسترش دادند که در مسائل امنیتی توجه صرف به حوزه نظامی تغییر نموده و جنبه‌های دیگر امنیت نیز باید مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به اینکه امنیت ملی ایران از جنبه‌های مختلفی مورد تهدید قرار گرفته است و یکی از این ابعاد، بُعد اقتصادی امنیت ملی است که باید مورد مطالعه قرار گیرد، بنابراین مکتب کپنهاگ می‌تواند در این پژوهش مورد استفاده قرار گیرد. از منظر این مکتب، در شرایط جدید، امنیت، مفهوم سنتی خود را از دست داده است، درحالی‌که در گذشته، امنیت در چارچوب مدل وستفالیای و با ابعاد نظامی نگریسته می‌شد. در دوره جدید، شاهد گسترش دامنه امنیت به ابعاد چندگانه نظامی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی هستیم. این ابعاد امنیت به هم پیوسته هستند و تهدید هر یک از آنها، می‌تواند امنیت ملی کشور را به مخاطره اندازد. اقتصاد مقاومتی نیز برای مقابله با تهدید اقتصادی دشمن در نظر گرفته شده است که اگر به‌درستی اجرا نشود، بُعد اقتصادی امنیت ملی، کشور و به تبع آن سایر وجوه امنیت به خطر می‌افتد. به تعبیر باری بوزان، برای چندبعدی بودن امنیت بایستی تأثیر فرهنگ، جغرافیا، محیط‌زیست، تمدن، مذهب و از همه مهم‌تر هویت را فهمید. جهان آرمانی، جهانی نیست که در آن هر کس موفق شود به امنیت دست یابد، بلکه جهانی است که در آن دیگر نیازی به گفت‌وگو و بحث بر سر امنیت نباشد (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۴۴۵). باری بوزان، امنیت تک بعدی را زیر سؤال برده و آن را به پنج بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و

زیست‌محیطی گسترش داده است (بوزان، ۱۳۹۰). در حوزه امنیت اقتصادی می‌توان عنوان کرد که بی‌شک تهدید اقتصادی، سخت‌ترین و پیچیده‌ترین تهدیدات در چارچوب امنیت ملی است. رابطه بین قابلیت اقتصادی و نظامی بسیار شناخته شده است. قابلیت نظامی دولت به توانایی تأمین کالاهای مهم راهبردی و حمایت از نیروهای مسلح وابسته است. (بوزان، ۱۳۹۰: ۱۵۱)

به‌طور کلی، رهیافت نوین مکتب کپنهاگ در مطالعات امنیتی و تلاش متفکران آن، خروج امنیت از تک بُعد نظامی و طرح امنیت فراگیر در پی ظهور تهدیدات جدید است. بنابراین، با توجه به رویکرد تخصصی این مکتب در تحلیل امنیت، می‌تواند الگویی مناسب در تحلیل مسائل امنیتی معاصر باشد.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر توصیفی - تحلیلی و نوع تحقیق کاربردی است که با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، خط‌مشی‌های منتخب به لحاظ دارا بودن بیشترین تأثیر در تحقق راهبرد اقتصاد مقاومتی اولویت‌بندی شده‌اند و به کمک روش AHP الگوهای مهم، به لحاظ میزان نزدیکی آنها به راهبرد اقتصاد مقاومتی، رتبه‌بندی شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه‌ای) استفاده شده است. جامعه آماری شامل خبرگان حوزه‌های اقتصاد مقاومتی و امنیت ملی در مجموعه نظارتی حوزه اقتصاد کلان کشور بودند. به‌منظور بررسی پاسخنامه‌ها و بررسی یافته‌های آماری، ابتدا میزان پایایی پرسشنامه‌ها که بر اساس آلفای کرونباخ با استفاده از نرم‌افزار SPSS23، محاسبه شد. هر چه این مقدار به ۱ نزدیک باشد، پرسشنامه از اعتبار بیشتری برخوردار است. مقدار آلفای کرونباخ کل ۰/۸۶۲ گزارش شده است. در این پژوهش به‌منظور تعیین روایی پرسشنامه از روش روایی محتوا استفاده شده است؛ یعنی پرسشنامه در اختیار متخصصان و صاحب‌نظران قرار داده شده و پس از تأیید آنها از روایی پرسشنامه اطمینان حاصل شده است. پس از مرور ادبیات موضوعی با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده به تحلیل استنباطی و بررسی آزمون‌های سازگاری و خوبی برازش مدل پژوهش با توجه به حجم کم نمونه و همچنین به علت نرمال نبودن داده‌های مربوط به شاخص‌های مورد

بررسی از نرم افزار SmartPLS2 و بر اساس الگوهای معادلات ساختاری برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

جامعه آماری شامل خبرگان و فعالان حوزه اقتصاد (کارکنان واحدهای نظارتی یکی از سازمان‌های مجموعه امور اقتصادی و امنیتی) بودند. حجم نمونه نیز با توجه به سطح نمونه در دسترس و برابر با ۱۵۶ نفر تعیین شد.

سابقه کار	فراوانی	درصد
کمتر از ۵ سال	۱۶	۱۰,۲۶
۵-۱۰ سال	۳۱	۱۹,۸۷
۱۱-۱۵ سال	۲۷	۱۷,۳۱
۱۶-۲۰ سال	۶۳	۴۰,۳۸
بیشتر از ۲۰ سال	۱۹	۱۲,۱۸
جمع	۱۵۶	۱۰۰

جدول شماره ۱: بررسی وضعیت پاسخگویان برحسب سابقه کار

سابقه کار	فراوانی	درصد
علوم اقتصادی	۱۹	۱۲,۱۸
مدیریت بازرگانی و دولتی	۵۲	۳۳,۳۳
علوم سیاسی	۴۱	۲۶,۲۸
حقوق	۲۷	۱۷,۳۱
سایر	۱۷	۱۰,۹۰
جمع	۱۵۶	۱۰۰

جدول شماره ۲: بررسی وضعیت پاسخگویان برحسب مدرک تحصیلی تخصصی

پیشینه‌شناسی تحقیق

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، مطالعه‌ای که به راهبرد پایداری امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از شاخص‌های اقتصاد مقاومتی پردازد، یافت نشد. برخی از مطالعات به

بررسی امنیت ملی و جنبه‌های نظامی امنیت ملی پرداخته‌اند، برخی دیگر نیز به بررسی ضرورت و اهمیت اقتصاد مقاومتی توجه داشته‌اند.

الفی (۱۳۹۶)، در این پژوهش به بررسی تأثیر همکاری دولت و ملت در ایران برای درک امنیت ملی این سرزمین متمرکز شده است، از این رو این تحقیق به این مسئله پرداخته که همکاری دولت و ملت به عنوان یک سیستم، چه تأثیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته است؟ در پاسخ‌گویی به مسئله اصلی، محقق با الهام از نگرش سیستمی نشان داده قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، دولت و ملت از یکدیگر جدا بوده، ولی بعد از پیروزی به دلیل برخاستن دولت از بطن توده ملت و تأثیرپذیری از مبانی دینی و اندیشه‌های سیاسی رهبران انقلابی و فرهنگ سیاسی اسلامی ایرانی، موجودیت خود را از ملت گرفته و با تبدیل آن به سیستم، در شرایط حساس و بحرانی کشور مانند جنگ تحمیلی و سایر تهدیدات امنیت ملی به همکاری پرداخته و با خنثی سازی تهدیدات، به تقویت امنیت ملی کشور منجر شده است.

منتظران و تاج آبادی (۱۳۹۵)، «بررسی اهداف و اصول امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» در این پژوهش، امنیت ملی را توانایی یک کشور در حفظ ارزش‌های فردی در برابر تهدیدهای خارجی می‌دانند و از این منظر یکی از موضوعات بسیار مهم حال حاضر را، شناخت ادبیات فکری و اعتقادی امام خمینی - (رحمت‌الله‌علیه) بنیان‌گذار انقلاب اسلامی و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رهبر انقلاب اسلامی ایران جهت درک و شناخت بهتر حوزه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و اهداف اصول آن می‌داند. ضمن تفهیم مفاهیم امنیت و امنیت ملی و نیز بررسی این مفاهیم از منظر اسلام، با تامل و بازخوانی دیدگاه‌های مقام معظم رهبری و امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) به تبیین اهداف و اصول امنیت ملی عصر کنونی جمهوری اسلامی پرداخته شده است. نتایج پژوهش بیان می‌دارد رهبران جمهوری اسلامی ایران؛ اهداف و اصول امنیت ملی را از زاویه نگاه و اصول اعتقادی خود که همانا اسلام راستین است استخراج نموده‌اند و هدف اصلی از اصول و اهداف امنیت ملی جمهوری اسلامی، در حقیقت یک ابزار در خدمت اندیشه و گفتمان اسلام است که در

اندیشه حفظ جان و مال و ناموس مسلمین در کنار حفظ ارزش‌ها و اعتقادات آنها در برابر سلطه کافران و معاندین و نیز ارتقا و اعتلای فکری فرهنگی مسلمانان در سراسر جهان است. قنبرلو (۱۳۹۲)، در این پژوهش بیان شده است که، دغدغه امنیت ملی از مهمترین محرک‌های سیاست عدالت اقتصادی دولت‌هاست. دولت‌ها به عدالت اقتصادی بها می‌دهند، چرا که احساس تبعیض و محرومیت نسبی در میان اقشاری از شهروندان را مخل امنیت ملی می‌دانند. به هر میزان چنین احساسی قوی و گسترده باشد، پتانسیل‌های چالش علیه نظام سیاسی و یکپارچگی ملی نیز افزایش خواهد یافت. احساس تبعیض محدود به طیف محروم نیست، طیف‌های مرفه نیز ممکن است تحت شرایطی احساس تبعیض کرده و به تبع آن امنیت ملی را به چالش بکشند.

بوزان، باری (۱۳۹۰)، در این پژوهش، دولت، ملت، امنیت انسانی، ملی و بین‌المللی، مهم‌ترین مفاهیمی هستند که مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. امنیت ملی دارای چنان ارتباطات قوی با سطوح فردی، منطقه‌ای و سیستمی است که کسی نمی‌تواند منکر آنها شود. به نظر می‌رسد بوزان در این کتاب نه تنها نوعی استقلال برای حوزه مطالعات امنیتی از سایر حوزه‌های روابط و سیاست بین‌الملل قائل شده است، بلکه استقلال نسبی امنیت فردی، ملی و بین‌المللی، امنیت نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را به رسمیت می‌شناسد، اما معتقد است که نمی‌توان درک کامل هر یک از آنها را بدون در نظر گرفتن سایر موارد به‌دست آورد. او توانسته با تشریح دولت، ملت، امنیت ملی و بین‌المللی و مفروض فرد به‌عنوان کوچک‌ترین جزء تجزیه‌ناپذیر و مرجع امنیت، تحلیل جامعی را در مورد تهدیدات علیه امنیت انسانی و ملی ارائه دهد.

قربی (۱۳۹۶)، «رویکرد انتقادی درباره برداشت‌های رایج از اقتصاد مقاومتی در متون اقتصادی در ایران»، این مقاله با بررسی متون منتشر شده درباره اقتصاد مقاومتی، به بررسی دیدگاه‌های رایج در این خصوص پرداخته و در این راستا، چهار رویکرد اصلی که معمولاً در مقالات، طرح‌های پژوهشی و کتاب‌های مختلف به آنها اشاره شده، مطرح گردیده است. در این

جستار همسان پنداری اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی، اقتصاد تحریم‌محور، تاب‌آوری و فنریت اقتصادی و ریاضتی بودن آن مورد مذاقه و تحلیل قرار گرفته است.

مکیان و زنگی‌آبادی (۱۳۹۵)، «تحریم‌ها و الزامات اقتصاد مقاومتی»، در این پژوهش به ذکر الگوهای تحریم پرداخته و سپس الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی مانند علمی کردن اقتصاد، مدیریت بحران‌ها، استفاده از ظرفیت مردمی، کوچک‌سازی دولت و توانمندسازی بخش خصوصی، توجه به تولید پایدار با توجه به جنبه‌های زیست‌محیطی و شناسایی کانون‌های آسیب‌پذیر در اقتصاد که یک ضرورت جدی است، مورد واکاوی قرار گرفته تا مورد توجه سیاست‌گذاران اقتصادی کشور قرار گیرد.

زیرک (۱۳۹۴)، «آسیب‌شناسی مخاطره‌پذیری اقتصاد ایران بر مبنای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی»، در این پژوهش، محقق با یک مرور کلی از شرایط، سعی نموده تا راهبردهای لازم برای اجرا و عملیاتی کردن طرح اقتصاد مقاومتی را در کشور ارائه نماید. نتایج تحقیق در ارتباط با آسیب‌شناسی انجام شده از تمام بخش‌های مطرح در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بیانگر وجود موانع قانونی، حمایتی و عدم دسترسی به نوآوری‌های نوین ملی و بین‌المللی در این زمینه است. درنهایت هر بخش و ارتباط آن با سایر بخش‌های مطرح در سیاست‌های کلی مستلزم ترسیم الگوی توسعه جهت تحقق رویکرد مقاومتی در اقتصاد است که در این الگو پیوند و تعامل بخش‌های پرچالش و اولویت‌دار ضرورتی تام بشمار می‌آید.

موسوی زنوز، موسی (۱۳۹۳)، «رابطه امنیت ملی و تجارت بین‌الملل: مطالعه موردی، امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تجارت بین‌الملل»، در این مقاله بیان شده که تأمین منافع ملی، مهم‌ترین معیار کشورها در تمام اقدام‌های آنها در زمینه‌های گوناگون است. بر اساس آن با شناسایی مهم‌ترین وظایف دولت‌ها در قبال مردمانشان در حوزه امنیت اقتصادی، دو رویکرد کلی در رابطه با تجارت؛ یعنی حمایت‌گرایی و آزادسازی تبیین شد و در ادامه، تأثیرهای مثبت و منفی تجارت بین‌الملل بر امنیت ملی کشورها و همچنین بر تجارت خارجی آنها مورد بررسی قرار گرفته است. از آنجاکه تجارت بین‌الملل و ملاحظات امنیت ملی هر یک می‌تواند دیگری را تضعیف یا تقویت کند، این پژوهش بر لزوم ترکیب منطقی سیاست‌های آزادسازی تجاری و حمایت‌های

مقتضی در کشورمان، به‌ویژه از طریق همگرایی با ترتیبات تجاری بین‌المللی، همچون سازمان جهانی تجارت به‌منظور تحقق مهم‌ترین اهداف جنبه‌های اقتصادی امنیت ملی؛ یعنی توسعه و رفاه اقتصادی، تأکید دارد.

سیفلو (۱۳۹۳)، «مفهوم شناسی اقتصاد مقاومتی»، با بیان تقسیم‌بندی‌های رایج در علم اقتصاد، مفهوم «اقتصاد مقاومتی» را از طریق تعیین جایگاه آن در پارادایم علم اقتصاد با بهره‌وری از روش تحلیل گفتمان سخنان مقام معظم رهبری و تحلیل منطقی تشریح نموده و با توسعه مفهومی مفاهیم دفاع، دفاع غیرعامل، جنگ و جنگ اقتصادی، اقتصاد مقاومتی را به‌عنوان راهبرد دفاع غیرعامل اقتصادی تبیین کرده است. عمده‌ترین نوآوری این تحقیق به توسعه مفهومی جنگ، آسیب، دفاع، دفاع غیرعامل و استفاده از آنها به‌منظور فراهم کردن یک چارچوب نظری و تحلیلی مناسب برای موضوعات اقتصادی و ارائه طریقی برای عملیاتی کردن اقتصاد مقاومتی مربوط است. افتخاری (۱۳۹۲)، در این پژوهش، ضمن تعریف مفاهیم امنیت ملی و عدالت و تبیین مواضع بروز تعارض بین «عدالت» و «امنیت ملی» در دو ساحت نظر و عمل؛ به دسته‌بندی دیدگاه‌های موجود در جهت خروج از این وضعیت پرداخته شده است. این دو ساحت عبارتند از رویکردهای امنیت محور و عدالت محور. در ادامه، ضمن نقد این رویکردها، دیدگاه بدیل اسلام که بر اصل تعامل استوار است، ارایه شده است. مطابق این رویکرد جدید، باید بین دو وجه اصلی عدالت و امنیت ملی (کارکرد و بنیاد) تفکیک قایل شد. تنها در این صورت است که مشخص می‌شود عدالت و امنیت ملی در شرایط طولی (کارکرد امنیت با کارکرد عدالت و یا بنیاد امنیت با بنیاد عدالت) از در تعارض در نمی‌آیند و فقط در شرایط تقاطعی (کارکرد امنیت ملی با بنیاد عدالت و یا بنیاد امنیت ملی با کارکرد عدالت) چنین تعارضی امکان تحقق می‌یابد. در این مواقع نیز به‌طور طبیعی کارکردها بر بنیادها اولویت می‌یابند.

نگین تاجی، زریر و همکاران (۱۳۹۰)، «شاخص‌های اقتصادی و امنیت ملی ایران»، در این مقاله بیان شده در دوران جدید امنیت به شکل بسیط، مطرح و بیش‌ازپیش مسائل اقتصادی و توسعه اقتصادی مبنای اقتدار دولت‌ها قرار گرفته و امنیت ملی در این راستا مفهوم‌سازی شده است؛ یعنی امنیت علاوه بر بُعد نظامی آن، در جنبه‌های اقتصادی، محیط‌زیستی، فرهنگی و غیره نیز تبلور

یافته است. در این پژوهش سعی شده است امنیت از نگاهی موسع بررسی و جنبه‌های اقتصادی امنیت و تأثیر شاخص‌های اقتصادی بر روی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران مورد بحث و بررسی قرار گیرد. فروپاشی بلوک شرق، رشد سریع تجارت بین‌الملل و گسترش ارتباطات جهانی سبب شد که اقتصاد در محور مباحث مربوط به امنیت ملی قرار گیرد و نقش جدیدی برای آن تصور شود. از این رو، توجه به نقش متغیرهای کلان اقتصادی مانند تولید ملی، نرخ تورم، میزان بیکاری در امنیت ملی از اهمیت بالایی برخوردار است. مقایسه متغیرهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک کشور قدرتمند منطقه‌ای با سایر کشورهای منطقه نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران برای حفظ و همچنین ارتقای جایگاه خود می‌بایست به متغیرهای اقتصادی‌اش توجه بیشتری نشان دهد.

مکتب کپنهاگ

مکتب کپنهاگ^۱ یک مکتب فکری در مطالعات امنیتی است که برای اولین بار بیل مک سوئینی^۲ بر آثار و نقطه نظرات باری بوزان^۳، الی ویور^۴ و دوویلده^۵ و دیگران به کار برده است. این مکتب با توجه به اینکه بر مطالعات امنیتی توجه ویژه داشته، رهیافتی در راستای پایه‌گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی محسوب می‌شود. مکتب کپنهاگ مطالعات امنیتی را که از ویژگی‌های دوران بعد از جنگ سرد است، از حوزه مطالعات راهبردی دوران جنگ سرد تفکیک کرده و آن را ذیل روابط بین‌الملل و مطالعات راهبردی را ذیل مطالعات امنیتی قرار داده است. این ایده بوزان و همکارانش باعث شد در مسائل امنیتی توجه صرف به حوزه نظامی تغییر نموده و جنبه‌های دیگر امنیت مورد توجه قرار گیرد (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۲: ۱۳۱).

نظریه‌پردازان آن به‌ویژه باری بوزان در کتاب «مردم، دولت‌ها و هراس» که به‌عنوان یکی از جامع‌ترین تحلیل‌های نظری در مورد مفهوم امنیت در روابط بین‌الملل شناخته می‌شود، به بررسی

¹Copenhagen School

²Bill Mc Sweeny

³Barry Buzan

⁴Ole Waver

⁵De Wild

علمی موضوع امنیت توجه زیادی کرده‌اند. کتاب دوم بوزان هم به نام هویت، مهاجرت و دستورالعمل نوین امنیت در اروپا با برخورداری از چارچوب سازه‌انگاری و توجه به مسائل هویتی، فرهنگی و مهاجرت و نقش آنان در رابطه با امنیت، تا حد زیادی به تحولات نوظهور و چالش‌های امنیتی - اجتماعی پرداخته است (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۴۴۰).

به تعبیر باری بوزان، برای چندبعدی بودن امنیت بایستی تأثیر فرهنگ، جغرافیای محیط‌زیست، تمدن و مذهب و از همه مهم‌تر هویت را فهمید. جهان آرمانی، جهانی نیست که در آن هر کس موفق شود به امنیت دست یابد، بلکه جهانی است که در آن دیگر نیازی به گفت‌وگو و بحث بر سر امنیت نباشد (همان: ۴۴۵). باری بوزان، امنیت تک‌بعدی را زیر سؤال برده و آن را به پنج بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گسترش داده است (بوزان، ۱۹۹۸: ۴۰۵).

به عبارت دیگر، رهیافت نوین مکتب کپنهاگ در مطالعات امنیتی و تلاش متفکران آن، خروج امنیت از تک بُعدی نظامی و طرح امنیت فراگیر در پی ظهور تهدیدات جدید است. بنابراین با توجه به رویکرد تخصصی این مکتب در تحلیل امنیت، می‌تواند الگویی مناسب در تحلیل مسائل امنیتی معاصر باشد (امامقلی، ۱۳۹۵: ۱۲۹).

امنیت از منظر مکتب کپنهاگ

باری بوزان در خصوص امنیت معتقد است که بایستی امنیت را برابر با رهایی از تهدید تعریف نمود و از نظر وی امنیت در نبود مسئله دیگری به نام تهدید، درک می‌شود. این تعریف باری بوزان به تعریف امنیت در دوران جنگ سرد که مضیق و تک‌بعدی بود، نزدیک است، ولی خود بوزان امنیت را پس از جنگ سرد، دیگر در نبود تهدید سنتی تعریف نمی‌کند، او می‌گوید: «امنیت را باید چندبعدی نگریند که ابعادی مانند، افراد، گروه‌های فراملی، سازمان‌های غیردولتی فراملی و فروملی، محیط‌زیست و اقتصاد را شامل می‌شود». از نظر بوزان، دولت دیگر تنها مرجع امنیت محسوب نمی‌شود و افراد، گروه‌های فراملی، سازمان‌های غیردولتی فراملی، همگی در وجود امنیت مرجع هستند (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۴۴۵). بوزان با بیان اینکه هدف از مفهوم گسترده امنیت،

کاهش گرایش نظامی از طریق تعمیم دستور کار امنیت به سایر بخش‌ها است، با احصای مصادیق تهدیدات نوین غیرنظامی مثل مسئله بدهی جهانی، تورم، کمبود سرمایه و کشمکش‌های تجاری، ضعف و ناکارآمدی، بالا آمدن سطح آب دریاها و غیره، نتیجه می‌گیرد که دیدگاه گسترده امنیت باید حاوی ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نیز نظامی باشد (کریمی مله و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۲). سخن آخر اینکه در یک مفهوم موسع اما انسجام‌آمیز، مکتب کپنهاک، مرجع امنیت را «جامعه» می‌داند (حاجیانی، ۱۳۹۴) و جامعه هم شقوقی دارد که نمی‌توان آن را مستقل از اقتصاد مقاوم‌شده در نظر گرفت.

اقتصاد مقاومتی

سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، سند جامعی برای اقتصاد پایدار کشور است زیرا قدرت چانه‌زنی کشور در فضای سیاسی بین‌المللی را تقویت می‌کند تا کشور ناگزیر نشود به دلیل وابستگی به بیگانگان در مسائل اقتصادی، از اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی در فضای سیاسی دست بکشد. به تعبیر رهبر معظم انقلاب: «سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و خصوصیات اقتصاد مقاومتی، درون‌زایی است؛ درون‌زایی یعنی تولید ثروت به وسیله فعالیت درونی کشور انجام بگیرد؛ چشم به بیرون نباشد، نگاهمان به بیرون نباشد.» (بیانات در اجتماع زائران حرم مطهر رضوی، ۹۷/۱/۱)

اقتصاد مقاومتی در کلام رهبری معظم انقلاب

پادزهر ما این است که ما کاری کنیم که اقتصاد، اقتصاد قوی، مقاوم و پایدار [بشود]؛ یعنی همان «اقتصاد مقاومتی» که بارها گفته‌ایم و گفته‌ایم. این هم از عوامل اقتدار کشور است. کشوری که اقتصاد قوی داشته باشد، پولش هم ارزش پیدا می‌کند، مسئولینش هم ارزش پیدا می‌کنند، مردمش هم اعتبار پیدا می‌کنند و دیگر نمی‌شود بر اینها تحمیل کرد. بارها گفته‌ایم که باید خودمان را از این مکیدن نفت و وابسته بودن به نفت به تدریج جدا کنیم و این را باید به تدریج کم کنیم. سیاست نفت و بالا پایین شدن نفت، دست دیگران است؛ نفت مال ما است اما اختیارش دست دیگران است. باید بتوانیم اقتصاد کشور را مقاوم کنیم، جوری کنیم [که آن را] استحکام ببخشیم. این یکی از عوامل اقتدار است (بیانات در دیدار مردم قم، ۹۵/۱۰/۱۹).

بنابراین اقتصاد مقاومتی طراحی و مدل‌سازی ویژه‌ای از شرایط و سازوکارهای اقتصادی است که مبتنی بر آن، فضای اقتصادی کشور بر اساس فرض وجود حداکثر تحریم‌ها و فشارها، به صورت فعال و نه منفعل، طراحی می‌شود. در واقع، اقتصاد مقاومتی بنیان نظری و عملی برای مدل‌سازی گونه ویژه‌ای از اقتصاد است که فعالانه برای مواجهه با تحریم‌ها عمل می‌کند (ترابزاده و دیگران، ۱۳۹۲: ۳).

برای مفهوم اقتصاد مقاومتی، تعاریف متفاوتی ارائه شده که هر کدام از جنبه‌ای به این موضوع نگاه کرده‌اند. برخی نخبگان تشخیص تنگناها و تلاش برای کنترل، مدیریت و بی‌اثر کردن آنها، کاهش وابستگی و تأکید بر مزیت‌های تولید ملی و تلاش برای خوداتکایی و در شرایط آرمانی تبدیل چالش‌ها به فرصت‌ها، با اتکا به باور و مشارکت همگانی و اعمال تدابیر علمی و خردمندانانه و مدبرانه را اقتصاد مقاومتی می‌دانند. اقتصادی که لازمه‌اش پویایی است و کوشش در مسیر حرکت و پیشرفت و نه انفعال (خدارحمی، ۱۳۹۱: ۱۰). می‌توان راهبردهای اقتصاد مقاومتی را با قدرت و اجماع ملی همراه و پیاده‌سازی آنها را تسریع کرد. در این رویکرد کسب ثروت و درآمد ملی از مسیرهایی دنبال می‌شود که قدرت چانه‌زنی کشور در فضای سیاسی بین‌المللی را تقویت می‌کند، نه آنکه کشور ناگزیر باشد به دلیل مسائل اقتصادی از اهداف خود در فضای سیاسی دست بکشد (ترابزاده و دیگران، ۱۳۹۲: ۳). در این میان، تعریف جامع و کامل از اقتصاد مقاومتی را خود رهبر فرزانه انقلاب ارائه داده‌اند. ایشان در دیدار با دانشجویان فرمودند: «اقتصاد مقاومتی؛ یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید، می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد.» (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان، ۹۱/۵/۱۶)

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و اقتصاد مقاومتی

امنیت ملی برای هر دولت - ملتی از قداستی خاص برخوردار است، چراکه تقریباً دستیابی به سایر اهداف ملی و بین‌المللی (همانند توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، قدرت، اقتدار، ثبات، مشروعیت و...) به‌نوعی وابسته و در گرو حصول امنیت ملی است و در نقطه مقابل، هر نوع اقدام و حرکتی که سبب مخدوش شدن این اهداف گردد، به‌عنوان مخل امنیت ملی تلقی شده

و سبب فاصله گرفتن مردم از حکومت، عدم تمکین نسبت به قانون، عدم مشارکت، تشتت و ناامنی در کشور خواهد شد (ساعی و معصومی، ۱۳۹۰: ۱۶۲).

امنیت ملی به الزاماتی اشاره می‌کند که بقای دولت ملی را از طریق به‌کارگیری قدرت اقتصادی، ارتش و توان سیاسی و استفاده از ابزار دیپلماسی حفظ نماید. در مورد امنیت ملی تعاریف مختلفی ارائه شده است. این مفهوم مانند دیگر مفاهیم علوم انسانی، دارای تعریفی واحد و مقبول تمامی یا حداقل بیشتر صاحب‌نظران نیست. ریشه آن همه عدم اتفاق نیز به تلاش افراد، گروه‌ها و کشورها در تلقی و برداشت متفاوت آنها از این واژه باز می‌گردد. رابرت ماندل می‌گوید: «امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت‌های حکومت‌های ملی است تا از تهدیدات مستقیم ناشی از خارج، نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند» (ماندل، ۱۳۸۸: ۵۱).

«سازمان ملل متحد طی پژوهشی تعریف امنیت ملی را وضعیتی می‌داند که کشورها احساس خطر حمله نظامی، فشار سیاسی و اقتصادی نداشته باشند و آزادانه بتوانند مسائل مربوط به توسعه را پیش ببرند.» (بصیری، ۱۳۷۹: ۷۱)

استانلی هافمن، امنیت ملی را حمایت هر ملت از صیانت و دور نگه داشتن جامعه از حمله فیزیکی و جریان‌های ویران‌کننده بیرونی می‌داند، ولی با تغییر تاکتیک و رویکرد امپریالیسم و استعمار از شیوه‌های کهن مبتنی بر حمله فیزیکی و نظامی به شیوه‌های سلطه اقتصادی و فرهنگی، امروز آنچه امنیت کشورهای جهان سوم را از جانب قدرت‌های بزرگ تهدید می‌کند، تنها حمله فیزیکی نیست. در دنیای امروز همچنان که هجوم دشمنان صرفاً نظامی نیست، مقابله با دشمن یا دشمنان یا رقیبان نیز صرفاً به دفاع نظامی محدود نمی‌شود، بلکه دفاعی فرهنگی، هویتی و توسعه‌ای خواهد بود. به همین دلیل است که عده‌ای دیگر از نظریه‌پردازان قدرت و امنیت ملی همچون رابرت مک نامارا بر این باورند که در جوامع رو به پیشرفت، امنیت سخت‌افزاری نیست، گرچه ممکن است شامل آن هم بشود. امنیت، نیروی نظامی نیست، گرچه ممکن است آن را نیز دربرگیرد. امنیت توسعه‌ای است و بدون توسعه، امنیتی وجود ندارد. مک نامارا معتقد است امنیت در گرو فکر انسان و در سایه توسعه عملی است و به خوبی می‌دانیم توسعه مفهومی کیفی است که از طریق

فرآیند فرهنگ‌سازی و ایجاد هویت فرهنگی تحقق می‌یابد. جامعه‌ای که گرفتار بحران هویت و به تبع آن مشارکت است، نمی‌تواند به توسعه دست یابد و از اقتدار ملی و امنیت با این تعاریف درمی‌یابیم که امنیت از بُعد نظامی صرف خارج شده است و ابعاد دیگر از جمله اقتصادی و توسعه‌ای را نیز در برمی‌گیرد. لذا مفهوم امنیت را باید با در نظر گرفتن این تحولات به کار بست (صدقی‌چکان، ۱۳۸۹: ۷۹).

مهم‌ترین اهداف امنیت ملی عبارت‌اند از:

۱. حفظ استقلال و تمامیت ارضی هر کشور و نظام حاکمیتی؛

۲. تحقق رفاه اقتصادی مردم و ثبات سیاسی کشور؛

۳. حفظ و اشاعه ارزش‌های ملی و اعتقادی و هویتی کشور؛

۴. فراهم کردن امکان فراغت خاطر نسبت به تهدیدهای اجتماعی (ربیعی، ۱۳۸۷: ۱۳۵).

جایگاه مهم ایران در جهان و منطقه خاورمیانه و اهمیتی که ایران برای کشورهای غربی دارد، موجب آن شده است که ایران همواره با تهدیدات امنیتی مواجه باشد. بدیهی است که مقابله با تهدیدات امنیتی و ثبات امنیتی کشور، صرفاً با اتکا به نیروی نظامی و قدرت نظامی امکان‌پذیر نیست، داشتن اقتصاد قوی، مقاوم و پایدار برای تحقق اهداف امنیت ملی کشور ضروری است. بنابراین، امنیت ملی یک کشور و اقتصاد مقاومتی رابطه تنگاتنگی باهم دارند و تحقق اهداف امنیت ملی بدون نظام اقتصاد مقاومتی بی‌فرجام خواهد بود. به تعبیر رهبر معظم انقلاب: «اقتصاد مقاومتی؛ یعنی اقتصادی که از درون می‌جوشد و احتیاج ما را به دیگران کم می‌کند و استحکام کشور را در مقابل تکانه‌های خارجی افزایش می‌دهد. این معنای اقتصاد مقاومتی است» (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مردم اصفهان، ۹۵/۸/۲۶). بنابراین اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی است که هماهنگ با سیاست‌های کلان سیاسی و امنیتی کشور و برای مقاومت در برابر اقدامات تخریبی شکل بگیرد تا بتواند در برابر ضربات اقتصادی تحریم‌های گوناگون اقتصادی مقاومت کرده و توسعه و پیشرفت خود را ادامه دهد و روند روبه‌رشد و همه‌جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه‌ای و جهانی حفظ کند. منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی، یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست و نه یک اقتصاد منفعل و بسته، به‌طوری‌که کشور ضمن مقاومت در مقابل موانع و ناملازمات مسیر خود، روند پیشرفت پایدار خود را نیز حفظ کند. اقتصاد مقاومتی هم واجد جنبه‌های اثباتی مثل پیشرفت علم و فناوری و تولیدات بیشتر و برتر

است و هم واجد جنبه‌های سلبی که کاهش وابستگی به واردات و کنترل مصرف کالاهای خارجی از جمله آنها است. الگوی اقتصاد مقاومتی یک الگوی اسلامی است که کیفیت تعامل و ارتباط اقتصادی با کشورهای خارجی را تعیین می‌کند، به گونه‌ای که از سویی ناظر به اوضاع داخلی اقتصاد کشور و پوشش نقاط ضعف است و از سوی دیگر با اتکا بر نقاط قوت اقتصاد داخلی، حقوق پایمال شده ملت را از کشورهای متجاوز استیفا کند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش:

مطالعات متعدد نشان می‌دهد که امنیت از مهمترین عوامل مؤثر در رشد و توسعه کشورها محسوب می‌شود. به بیان دیگر، امنیت، اصلی‌ترین سنگ بنای اقتصاد است که شالوده تمامی تمدن‌ها و فرهنگ‌ها در طول تاریخ بر آن استوار شده است. امنیت دارای ابعاد مختلفی است که شامل امنیت ملی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی، حقوقی، نرم، زیستی، سرمایه‌گذاری و... می‌شود. همچنین هر یک از سطوح مختلف امنیت، دارای تفاوت‌ها و شباهت‌هایی با یکدیگر هستند. برخی ابعاد امنیت از گذشته‌های دور مطرح بوده و برخی دیگر از قبیل فرهنگی، حقوقی، نرم، زیستی، سرمایه‌گذاری و... مربوط به عصر جدید است که منبعث از پیشرفت‌های نوین در عرصه‌های مختلف حیات اجتماعی انسان است.

به دلیل آنکه در فضای کنونی، بعد اساسی ایجاد امنیت ملی و بین‌المللی در جمهوری اسلامی ایران، تقویت اقتصاد مقاومتی است، یکی از مهمترین عوامل اثرگذار بر فعالیت‌های خارجی و داخلی در این حوزه، ریسک و مخاطره است. به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاران در فضای نامناسب به لحاظ مخاطره و ریسک فعالیت نمی‌کنند. بنابراین ایجاد اطمینان و امنیت در کشور، امری ضروری محسوب می‌شود و به این دلیل است که محیط امن اقتصادی، عامل اساسی رشد اقتصادی و توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه به حساب می‌آید. افزایش امنیت ملی و اقتصادی از طریق کاهش بدبینی و نااطمینانی به بازدهی مورد انتظار مترصدان این حوزه، از یکسو فرار سرمایه‌های قوام‌بخش امنیت ملی را کاهش می‌دهد و از سوی دیگر به افزایش حضور شاخص‌های پایدارساز امنیت ملی و فراملی کمک می‌کند. از آنجا که ارتقای امنیت ملی بدون اقتصادی پویا، خودکفا و مقاومتی امکان‌پذیر نیست، این امر سبب می‌شود با شتاب گرفتن رشد و توسعه شاخص‌های اقتصاد بومی، توانایی حضور موفق در عرصه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم شده قدرت نرم جمهوری اسلامی در برابر رقبا و دشمنان بالاتر رود.

در جدول شماره (۳)، نتایج حاصل از اولویت‌بندی معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور آورده شده است. همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است، نرخ ناسازگاری برآوردشده برای مدل، ۰/۰۴۴ است. با توجه به نتایج، مشخص است که نرخ ناسازگاری برآوردشده برای مدل از نرخ ناسازگاری قابل تحمل، ۰/۰۱ کمتر است؛ لذا در مطالعه حاضر، اطمینان از پاسخ‌های پرسش‌شوندگان تأیید می‌شود. با توجه به تأیید نرخ ناسازگاری می‌توان به نتایج حاصل از رتبه‌بندی اعتماد کرد. در همین راستا نتایج نشان می‌دهد که در بین معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور اقدامات رسانه‌ای برای تبدیل مسئله اقتصاد مقاومتی به گفتمان ملی با وزن ۰/۳۸۵، از دید نخبگان فعال در حوزه اقتصاد مقاومتی، مهم‌ترین معیار است. پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با وزن ۰/۲۹۵، جایگاه دوم معیارها را دارد. اصلاح بودجه و نظام اداری کشور در راستای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با وزن ۰/۱۹۵ در جایگاه سوم قرار دارد. اصلاح رویه‌ها و مقررات بانکی، مالیاتی، گمرک و... با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با وزن ۰/۱۲۵ در جایگاه چهارم قرار دارد.

ردیف	فعالیت	وزن محاسباتی	رتبه
۱	پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	۰/۲۹۵	۲
۲	اقدامات رسانه‌ای برای تبدیل مسئله اقتصاد مقاومتی به گفتمان ملی	۰/۳۸۵	۱
۳	اصلاح رویه‌ها و مقررات بانکی، مالیاتی، گمرک و... با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	۰/۱۲۵	۴
۴	اصلاح بودجه و نظام اداری کشور در راستای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	۰/۱۹۵	۳
نرخ ناسازگاری		۰/۰۴۴	

جدول شماره ۳: برآورد وزن معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور

اولویت‌بندی مؤلفه‌های پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید

در راستای بررسی برآورد وزن معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور، برای

معیار «نقش پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی»، ۷

مؤلفه در نظر گرفته شد. همان‌طور که در جدول شماره (۴) قابل مشاهده است. نرخ ناسازگاری ۰/۰۱ بوده و در دامنه مجاز قرار دارد. بر اساس اولویت‌بندی مؤلفه‌ها، «وضع قوانین جدید با نگاه به درون و با رویکرد پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان و ساماندهی نظام ملی نوآوری و نواندیشی» با وزن ۰/۳۵۵ دارای مهم‌ترین نقش از دید نخبگان فعال در حوزه اقتصاد مقاومتی است. در همین راستا، «وضع قوانین مردم پایه اقتصادی برای تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات، منابع مالی، سرمایه‌های انسانی و علمی کشور در جهت کارآفرینی و مشارکت آحاد جامعه در پیش‌روندگی ریل اقتصاد مقاومتی» با وزن ۰/۲۴۰ در جایگاه دوم، «اصلاح مقررات، پایش و التزام و نیز مدیریت مصرف به‌منظور اصلاح الگوی مصرف و توسعه و ترویج فرهنگ مصرف کالای داخلی توأم با برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تراز جامعه اسلامی» با وزن ۰/۱۳۰ در جایگاه سوم قرار دارد.

ردیف	فعالیت	وزن محاسباتی	رتبه
۱	وضع قوانین مردم‌پایه اقتصادی برای تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات، منابع مالی، سرمایه‌های انسانی و علمی کشور در جهت کارآفرینی و مشارکت آحاد جامعه در پیش‌روندگی ریل اقتصاد مقاومتی	۰/۲۴۵	۲
۲	اصلاح قوانین و مقررات لازم به‌منظور جلوگیری از فروش کالاهای مکشوفه قاچاق در بازار داخلی برای حمایت از تولید داخلی	۰/۰۴۰	۷
۳	وضع قوانین جدید با نگاه به درون و با رویکرد پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان و ساماندهی نظام ملی نوآوری و نواندیشی	۰/۳۵۵	۱
۴	وضع قوانین کوتاهمدت در جهت تسهیل صادرات غیرنفتی و تعدیل واردات غیرضروری	۰/۰۷۰	۶
۵	اصلاح قوانین و مقررات در خصوص مالیات بر عایدی مسکن برای مقابله با سوداگری در حوزه مسکن	۰/۰۸۰	۵
۶	اصلاح مقررات، پایش و التزام و نیز مدیریت مصرف به‌منظور اصلاح الگوی مصرف و توسعه و ترویج فرهنگ مصرف کالای داخلی توأم با برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تراز جامعه اسلامی	۰/۱۳۰	۳
۷	اصلاح قانون کار با هدف بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش منافع کارگران و کارفرمایان	۰/۰۸۵	۴
نرخ ناسازگاری		۰/۰۱	

جدول شماره ۴: معیار اول، پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

اولویت‌بندی مؤلفه‌های اقدامات رسانه‌ای

در راستای بررسی برآورد وزن معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور، برای معیار «نقش پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی»، ۷ مؤلفه در نظر گرفته شد. همان‌طور که در جدول شماره (۵) قابل مشاهده است، نرخ ناسازگاری ۰/۰۱ بوده و در دامنه مجاز قرار دارد. بر اساس اولویت‌بندی مؤلفه‌ها، توصیف، تشریح و تبیین «اقتصاد مقاومتی» در برنامه‌ها متناسب با گروه‌های مخاطبان و تبدیل آن به «گفتمان ملی و مطالبه عمومی جامعه» با وزن ۰/۳۲۰، دارای مهم‌ترین نقش از دید نخبگان فعال در حوزه اقتصاد مقاومتی است. در همین راستا، «فرهنگ سازی و تشویق مردم و مسئولان به مصرف کالاهای ایرانی، توأم با ترغیب و الزام تولیدکنندگان ایرانی به رعایت و ارتقای استاندارد تولیدات» با وزن ۰/۱۸۰ در جایگاه دوم، ترسیم چشم‌انداز آینده «اقتصاد مقاومتی» در جهت جلب اعتماد عمومی و شکل‌گیری غیرت ایرانی در مقابله با شرایط سخت اقتصادی با وزن ۰/۱۶۵، در جایگاه سوم قرار دارد.

ردیف	فعالیت	وزن محاسباتی	رتبه
۱	حمایت رسانه‌ای از پویایی دیپلماسی و گفتمان اقتصاد مقاومتی	۰/۰۹۵	۵
۲	فرهنگ‌سازی و تشویق مردم و مسئولان به مصرف کالاهای ایرانی، توأم با ترغیب و الزام تولیدکنندگان ایرانی به رعایت و ارتقای استاندارد تولیدات	۰/۱۸۰	۲
۳	توصیف، تشریح و تبیین «اقتصاد مقاومتی» در برنامه‌ها متناسب با گروه‌های مخاطبان و تبدیل آن به گفتمان ملی و مطالبه عمومی جامعه	۰/۳۲۰	۱
۴	ترسیم چشم‌انداز آینده «اقتصاد مقاومتی» در جهت جلب اعتماد عمومی و شکل‌گیری غیرت ایرانی در مقابله با شرایط سخت اقتصادی	۰/۱۶۵	۳
۵	اطلاع‌رسانی هوشمندانه و برجسته‌سازی تلاش‌های مؤثر ارکان نظام برای مقابله با تحریم‌ها و خنثی‌سازی اقدامات دشمن	۰/۱۴۵	۴
۶	بها دادن شبکه‌های استانی به فرهنگ آداب‌ورسوم سنتی و صحیح اقتصادی از جمله همیاری خانوادگی و قومی و نیز تأمین نیازهای اقتصادی خانواده	۰/۰۲۷	۷
۷	تبلیغ و گسترش گردشگری داخلی در راستای جلوگیری از خروج ارز و تبدیل آن به یکی از منابع کسب درآمد غیرنفتی	۰/۰۶۸	۶
نرخ ناسازگاری		۰/۰۱	

جدول شماره ۵: معیار دوم، اقدامات رسانه‌ای برای تبدیل مسئله اقتصاد مقاومتی به گفتمان ملی

اولویت‌بندی مؤلفه‌های اصلاح رویه‌ها و مقررات مالی

در راستای بررسی برآورد وزن معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور، برای معیار «نقش پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی»، ۷ مؤلفه در نظر گرفته شد. همان‌طور که در جدول شماره (۶) قابل مشاهده است، نرخ ناسازگاری ۰/۰۴ بوده و در دامنه مجاز قرار دارد. بر اساس اولویت‌بندی مؤلفه‌ها، «اجرای طرح جامع مالیاتی و یکپارچه‌سازی کلیه اطلاعات مالی و شفاف‌سازی بر بستر دولت الکترونیک به‌منظور مقابله با فرار مالیاتی و وابستگی به درآمد نفتی» با وزن ۰/۲۹۰ دارای مهم‌ترین نقش از دید نخبگان فعال در حوزه اقتصاد مقاومتی است. در همین راستا «اصلاح و تغییر نظام بانکداری از رویکرد سوداگرانه به رویکرد بانکداری بدون ربا ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در این صورت بارانداز اصلی این اصلاح ساختاری، چرخش نقدینگی به سمت تولید ملی خواهد بود» با وزن ۰/۲۱۵ در جایگاه دوم، «خروج بانک‌ها از بنگاهداری و فروش اموال مازاد به‌منظور افزایش قدرت تسهیلات دهی، خروج از مدیریت بخش‌های نامرتبط و تمرکز بر فعالیت بانکداری، افزایش سرعت گردش پول و افزایش دارایی‌های نقدی» با وزن ۰/۱۵۵ در جایگاه سوم قرار دارد.

ردیف	فعالیت	وزن محاسباتی	رتبه
۱	خروج بانک‌ها از بنگاهداری و فروش اموال مازاد به‌منظور افزایش قدرت تسهیلات‌دهی، خروج از مدیریت بخش‌های نامرتبط و تمرکز بر فعالیت بانکداری، افزایش سرعت گردش پول و افزایش دارایی‌های نقدی	۰/۱۵۵	۳
۲	شفافیت در تعرفه‌ها و ثبات در سیاست‌گذاری‌های گمرکی برای کاهش فعالیت‌های رانت‌جویانه و مبارزه با قاچاق کالا	۰/۰۸۰	۶
۳	اتخاذ و اجرای سیاست‌های گمرکی مشوق صادرات و تحدید واردات برای بهبود تراز پرداخت‌های کشور	۰/۱۰۸	۴
۴	اصلاح و تغییر نظام بانکداری از رویکرد سوداگرانه به رویکرد بانکداری بدون ربا ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در این صورت بارانداز اصلی این اصلاح ساختاری، چرخش نقدینگی به سمت تولید ملی خواهد بود.	۰/۲۱۵	۲
۵	اجرای طرح جامع مالیاتی و یکپارچه‌سازی کلیه اطلاعات مالی و شفاف‌سازی بر بستر دولت الکترونیک به‌منظور مقابله با فرار مالیاتی و وابستگی به درآمد نفتی	۰/۲۹۰	۱

۶	دریافت مالیات از سود سپرده‌های بانکی به‌منظور کنترل نقدینگی و سوق دادن نقدینگی به سمت تولید	۰/۰۶۳	۷
۷	استفاده از پتانسیل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی و ایجاد سازوکار درآمدزایی این مناطق بر اساس میزان تولید، صادرات و انتقال فناوری	۰/۰۸۹	۵
نرخ ناسازگاری		۰/۰۴	

جدول شماره ۶: معیار سوم: اصلاح رویه‌ها و مقررات بانکی، مالیاتی، گمرک و...

در راستای بررسی برآورد وزن معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور، برای معیار «نقش پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی»، ۶ مؤلفه در نظر گرفته شد. همان‌طور که در جدول شماره (۷) قابل مشاهده است، نرخ ناسازگاری ۰/۰۲ بوده و در دامنه مجاز قرار دارد. بر اساس اولویت‌بندی مؤلفه‌ها، «قطع وابستگی بودجه به نفت از طریق افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت به‌منظور مقاومت اقتصاد کشور در مقابل تحریم‌ها» با وزن ۰/۴۰۵ دارای مهم‌ترین نقش از دید نخبگان فعال در حوزه اقتصاد مقاومتی است. در همین راستا «استقرار مدل بودجه‌ریزی عملیاتی به‌جای بودجه‌ریزی برنامه‌ای و سنتی برای ارتقای بهره‌وری» با وزن ۰/۲۱۴ در جایگاه دوم، «صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زائد» با وزن ۰/۱۶۴ در جایگاه سوم قرار دارد.

ردیف	فعالیت	وزن محاسباتی	رتبه
۱	استقرار مدل بودجه‌ریزی عملیاتی به‌جای بودجه‌ریزی برنامه‌ای و سنتی برای ارتقای بهره‌وری	۰/۲۱۴	۲
۲	قطع وابستگی بودجه به نفت از طریق افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت به‌منظور مقاومت اقتصاد کشور در مقابل تحریم‌ها	۰/۴۰۵	۱
۳	ارائه بودجه به‌صورت شفاف برای جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا و افزایش نظارت عمومی	۰/۰۳۶	۶

۴	کاهش بودجه جاری و سرمایه‌گذاری در زیربناها از قبیل راه‌آهن، جاده‌ها، بندرها و...	۰/۰۸۰	۵
۵	صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زائد	۰/۱۶۴	۳
۶	استقرار کامل دولت الکترونیک به‌منظور مقابله با فساد اداری، ارتقای بهره‌وری و افزایش رضایت عمومی	۰/۱۰۱	۴
نرخ ناسازگاری		۰/۰۲	

جدول شماره ۷: معیار چهارم، اصلاح بودجه و نظام اداری

نتیجه‌گیری

تجربه‌های شکست خورده آمریکا در مداخله نظامی در کشورهای منطقه و ساختار ارتش آن کشور که بر خلاف نیروهای نظامی ایران، یک ارتش اعتقادی نبوده و منافع مادی مهم‌ترین دلیل فعالیت سربازان در این نهاد نظامی به شمار می‌رود، باعث شده تا غربی‌ها به سرکردگی آمریکا از رویارویی نظامی با ایران پرهیز کنند. به تعبیر رهبر معظم انقلاب: «آمریکایی‌ها از درگیری مستقیم نظامی با ایران هراس دارند، و اتاق جنگ اقتصادی آنها با نظام جمهوری اسلامی ایران نیز، وزارت خزانه‌داری آمریکا است». آنها امروزه با استفاده از حربه فشار و سلاح نوین تحریم اقتصادی به دنبال یک سری اهداف و از آن جمله تغییر رفتار سیاسی جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های بین‌المللی هستند. ایران اسلامی نیز به سبب پای فشردن بر شیوه عدالت‌محور حاکمیت دین‌مدارانه در جهان، همواره در معرض حجم انبوهی از تهدیدات در سطوح فراملی، ملی و فراملی است. آنچه بیش از هر چیز دیگر برای تأمین امنیت ملی کشور لازم به نظر می‌رسد توجه ویژه به شناسایی و احصای تهدیدات امنیت ملی کشور و تلاش در جهت مقابله با این تهدیدات است و با توجه به محدودیت زمان و منابع مالی و انسانی برای مقابله با این تهدیدات، اولویت‌بندی دقیق تهدیدات اهمیت دارد. امروزه دیگر مقابله با تهدیدات امنیتی و ثبات امنیتی کشور، صرفاً با اتکا به نیروی نظامی و قدرت نظامی امکان‌پذیر نیست، داشتن اقتصاد قوی، مقاوم و پایدار برای تحقق اهداف

امنیت ملی کشور ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین تحقق اهداف امنیت ملی در تراز تمدن اسلامی، بدون نظام اقتصاد مقاومتی به فرجام نخواهد رسید. بر همین اساس است که رهبر معظم انقلاب فرمود:

من عرض می‌کنم در آیه شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» به احتمال زیاد منظور از «قُوَّة» فقط قُوَّة نظامی نیست؛ البته قُوَّة نظامی هم هست اما فقط قُوَّة نظامی نیست. اَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ؛ هر چه می‌توانید، درون خودتان را قوی کنید. معنای این استحکام ساخت داخلی کشور که بنده مکرر می‌گویم، این است. از لحاظ علمی خودتان را قوی کنید، از لحاظ فناوری خودتان را قوی کنید، از لحاظ تولید داخلی قوی کنید.

در این پژوهش به برآورد نقش معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی بر امنیت ملی کشور پرداخته شد. همان‌طور که نتایج نشان داد در بین معیارهای مؤثر اقتصاد مقاومتی در جهت ارتقای امنیت ملی کشور، «اقدامات رسانه‌ای برای تبدیل مسئله اقتصاد مقاومتی به گفتمان ملی» با وزن ۰/۳۸۵، از دید نخبگان فعال در حوزه اقتصاد مقاومتی، مهم‌ترین معیار بود. نرخ ناسازگاری ۰/۰۱ بوده و در دامنه مجاز قرار داشت. در این شاخص ۷ مؤلفه مهم و اصلی احصا گردید که در بین آنها، مهم‌ترین مؤلفه‌ای که بیشتر وزن را از نظر نخبگان فعال اقتصاد مقاومتی داشته، مؤلفه: «توصیف، تشریح و تبیین اقتصاد مقاومتی در برنامه‌ها متناسب با گروه‌های مخاطب و تبدیل آن به گفتمان ملی و مطالبه عموم جامعه» با وزن ۰/۳۲۰ است. رتبه دوم در بین مؤلفه‌ها، «فرهنگ‌سازی و تشویق مردم و مسئولان به مصرف کالاهای داخلی، توأم با ترغیب و الزام تولیدکنندگان ایرانی به رعایت و ارتقای استاندارد تولیدات» با وزن ۰/۱۸۰ است.

«پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» ۰/۲۹۵ از وزن را در بین معیارها داشت. «اصلاح بودجه و نظام اداری کشور در راستای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» با وزن ۰/۱۹۵ در جایگاه سوم قرار گرفته است. «اصلاح رویه‌ها و مقررات بانکی، مالیاتی، گمرک و... با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» با وزن ۰/۱۲۵ در جایگاه چهارم قرار دارد. مهم‌ترین مؤلفه‌های این چهار معیار به ترتیب شامل: «وضع قوانین جدید با نگاه به درون و با رویکرد پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان و ساماندهی نظام ملی نوآوری و نواندیشی» با وزن ۰/۳۵۵ بودند.

منابع و ماخذ:

الف) منابع فارسی

۱. **قرآن مجید**، (۱۳۷۲)، ترجمه: محمد کاظم معزی، قم: انتشارات اسوه.
۲. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، سید علی، (۱۳۹۷)، **بیانات در اجتماع زائران حرم مطهر رضوی**، ۱/۱/۱۳۹۷.
۳. الفی، محمدرضا، (۱۳۹۶)، **همکاری دولت و ملت و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران**، مطالعات انقلاب اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۵۱، صص ۵۰-۲۵.
۴. افتخاری، اصغر، (۱۳۹۲)، **عدالت و امنیت ملی در اسلام**، مطالعات راهبردی شماره ۳ (پیاپی ۶۱)، صص ۳۴-۵۶.
۵. ابراهیمی، نبی‌الله، (۱۳۸۶)، **تأملی بر مبانی و مفاهیم مکتب کپنهاک**، سیاست خارجی، شماره ۸۲.
۶. امامقلی، یاسر، (۱۳۹۴)، **داعش و امنیت ایران با تکیه بر مکتب کپنهاک**، پژوهش‌های راهبردی سیاست، شماره ۱۸، صص ۱۲۳-۱۴۱.
۷. بصیری، محمد، (۱۳۷۹)، **تحولات مفهوم امنیت ملی**، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۱، صص ۸۴-۶۹.
۸. بوزان، باری (۱۳۹۰)، **مردم، دولتها و هراس**، ترجمه پژوهشگرده مطالعات راهبردی، تهران: نشر مطالعات راهبردی.
۹. ترابزاده، جهرمی، محمدصادق و دیگران، (۱۳۹۲)، **بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)**، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۲، صص ۳۱-۴۶.
۱۰. حاجیانی، ابراهیم، (۱۳۹۴)، **امنیت هویت: مبانی و چارچوب مفهومی**، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۴.

۱۱. خداحمی، بهروز، (۱۳۹۱)، *اقتصاد مقاومتی؛ یعنی اقتصاد بدون نفت*، بازار سرمایه، شماره ۳۳.
۱۲. درودیان، محمد، (۱۳۷۹)، *سیری در جنگ ایران و عراق، آغاز تا پایان (سالنامه تحلیلی): بررسی وقایع سیاسی - نظامی جنگ از زمینه‌سازی تهاجم عراق تا آتش‌بس*، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
۱۳. ربیعی، علی، (۱۳۷۸)، *مطالعات امنیت ملی*، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۱۴. رشیدی و همکاران (۱۳۹۴)، *طراحی الگوی سنجش امنیت اقتصادی کشور*، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال هجدهم، شماره ۶، صص ۸۹-۶۵.
۱۵. رودری، سهیل و حمیدرضا قاسمی، (۱۳۹۶)، *نقش صادرات غیرنفتی در تحقق اقتصاد مقاومتی در چارچوب برنامه ششم توسعه*، دبیرخانه کمیسیون‌های تخصصی مجامع و شوراهای اتاق ایران، کمیسیون توسعه صادرات.
۱۶. زنوزی محسنی، سید جمال‌الدین و نیره‌رانی، (۱۳۹۵)، *بررسی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در نظام درآمدی دولت و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران، سیاست‌های راهبردی و کلان سال چهارم پاییز «ویژنامه اقتصاد مقاومتی»* شماره ۱۵، صص ۱۳۲-۱۱۵.
۱۷. زیرک، معصومه، (۱۳۹۴)، *آسیب‌شناسی مخاطره‌پذیری اقتصاد ایران بر مبنای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی*، مجله اقتصادی سال پانزدهم آذر و دی شماره ۹ و ۱۰، صص ۷۶-۴۷.
۱۸. ساعی، احمد و مجید معصومی، (۱۳۹۰)، *تأثیر تروریسم بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه سیاست، دوره ۴۱، شماره ۲.
۱۹. سیف، الله‌مراد، حافظیه، علی‌اکبر، (۱۳۹۲)، *راهبردهای تجارت بین‌الملل اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران*، مطالعات راهبردی بسیج سال شانزدهم پاییز شماره ۶۰، صص ۲۱۶-۱۸۴.
۲۰. سیفلو، سجاد، (۱۳۹۳)، *مفهوم‌شناسی اقتصاد مقاومتی*، معرفت اقتصاد اسلامی، شماره ۲ (پیاپی ۱۰)، صص ۱۵۱-۱۷۳.

۲۱. صدقی چکان، وحید، (۱۳۸۹)، **تأثیرات فرآیند جهانی شدن اقتصاد بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران**.
۲۲. عبدالله‌خانی، علی، (۱۳۸۲)، **نظریه‌های امنیت مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی**، تهران: موسسه فرهنگی ابرار معاصر تهران.
۲۳. عربیون، ابوالقاسم و محمود منوچهری آملی، (۱۳۹۱)، **اقتصاد مقاومتی و کشاورزی راهکارهایی برای ارتقای بخش کشاورزی در دوران گذران اقتصاد مقاومتی**، مجله آینده‌نگر، شماره چهاردهم، مرداد و شهریور ۹۱، صص ۹۶ - ۱.
۲۴. قربی، سیدمحمدجوادی (۱۳۹۶)، **رویکرد انتقادی درباره برداشت‌های رایج از اقتصاد مقاومتی در متون اقتصادی در ایران**، پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، شماره ۱ (پیاپی ۴۴)، صص ۱۰۳-۱۲۳.
۲۵. قنبرلو، عبدالله، (۱۳۹۲)، **عدالت اقتصادی و امنیت ملی**، مطالعات راهبردی، شماره ۳ (پیاپی ۶۱)، صص ۹۱-۱۱۲.
۲۶. کریمی‌مله، علی و دیگران، (۱۳۸۹)، **تهدیدات سیاسی امنیت ملی از دیدگاه امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)**، مطالعات راهبردی، شماره ۴۹.
۲۷. ماندل، رابرت، (۱۳۸۸)، **چهره متغیر امنیت ملی**، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲۸. محسنی زنوزی، سید جمال‌الدین و بهزاد صادق‌وند، (۱۳۹۶)، **تأثیر شاخص‌های منتخب اقتصاد مقاومتی بر رشد اقتصادی ایران**، اقتصاد اسلامی، سال هفدهم پاییز شماره ۶۷، صص ۶۳-۳۹.
۲۹. منتظران، جاوید و حسین تاج‌آبادی (۱۳۹۵)، **بررسی اهداف و اصول امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) و مقام معظم رهبری - (مدظله‌العالی)**، مطالعات قدرت نرم، شماره ۱۴، صص ۷۳-۱۰۱.

۳۰. موسوی زنوز، موسی، (۱۳۹۳)، *رابطه امنیت ملی و تجارت بین‌الملل، مطالعه موردی: امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تجارت بین‌الملل*؛ مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۵، شماره ۱۴.
۳۱. میلانی، جمیل، (۱۳۹۴)، *اقتصاد مقاومتی و خودباوری ملی، فرصت‌ها و چالش‌های تحقق آن*، مجله اقتصادی سال پانزدهم مهر و آبان شماره ۷ و ۸، صص ۲۲-۵.
۳۲. نگین تاجی، زریر و همکاران (۱۳۹۰)، *شاخص‌های اقتصادی و امنیت ملی ایران*، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دوره ۳، شماره ۹، زمستان ۱۳۹۰، صص ۱۹۳-۲۰۲.

ب) منابع لاتین:

Buzan, B. (1991). New patterns of global security in the twenty-first century. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs (1944), 431-451

ج) منابع اینترنتی

- ۱- سایت اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب: <http://farsi.khamenei.ir>.
- ۲- سایت وزارت امور اقتصادی و دارایی: <http://www.mefa.ir>.
- ۳- سایت مرکز آمار ایران: <https://www.amar.org.ir>.

